

СРПСКО ГЕОГРАФСКО ДРУШТВО

Година XLVII

Број 43

ISSN 0351-0050

ГЛОБУС

БЕОГРАД
2018.

„Глобус” – часопис за методолошка и дидактичка питања географије

Уређивачки одбор:

Др Ненад Живковић	Др Јован Плавша (Нови Сад)
Др Даница Шантић	Др Нено Димов (Бугарска)
Др Јелена Луковић	Dr Daniel Göler (Немачка)
Мр Ивица Шантић	Dr Andreas Winkler (Немачка)
Др Мирољуб Милинчић	Др Марко Кревс (Словенија)
Др Снежана Вујадиновић	Др Јиржи Бански (Пољска)
Др Славољуб Драгићевић	Др Николај Слука (Русија)
Др Рајко Ђато (БиХ, Република Српска)	Dr Jeffry Lash (САД)
Др Јелена Ћалић (ГИ „Ј. Цвијић” САНУ)	

Технички уредници: Владан Грбовић и Урош В. Милинчић

Издавач:

Српско географско друштво, Београд

Студентски трг 3/III, тел. 011/2184-065

Рукописи су примљени и рецензирани до 31. 11. 2018. године

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

91

372.891

ГЛОБУС : часопис за методолошка и дидактичка питања
географије : journal for methodological and didactical questions
in geography / уредник = editor Мирољуб А. Милинчић.

Год. 1, бр. 1 (1969)- . - Београд

(Студентски трг 3/III) : Српско географско друштво,
1969- (Београд : Форма Б). - 24 cm

Годишње. - Часопис није излазио 1985 - 1992;

обновљен је 1993. године са бр. 17

ISSN 0351 0050 - Глобус (Београд)

COBISS.SR-ID 133408519

ЗАЈЕДНИЧКА ПУТОВАЊА РУСКИХ И СРПСКИХ ГЕОГРАФА СЕ НАСТАВЉАЈУ

Нина Чегар^{1*}, Урош Дурлевић*, Сава Стевановић*, Сергеј Комазец*

* Универзитет у Београду – Географски факултет

Нико од православних словенских народа није у својој свеукупној историји показао толико међусобне сличности, истоветности, духовне блискости и трајне љубави, као што су то показали руски и српски народ. Као нека постојана невидљива нит, пријатељство Срба и Руса живи непрекинуто већ две хиљаде година. Наша два братска, православна и словенска народа, још у древна времена, били су јединствени део једног великог словенског мора. Још у дубокој прошлости, живела су на истим оним просторима који и данас припадају Русији или пак данашњој Србији. Није никакво преувеличавање – у историји можемо врло лако пронаћи претке данашњих Срба на територијама садашње Русије, као и обратно, лако ћемо срести претке данашњих Руса на територији садашње Србије. Ово са своје стране сведочи о истоветности, словенској величини и јединствености, као и заједником пореклу Руса и Срба. То је и показатељ њихове најближе духовне, културне и етничке сродности.

Део реферата изумана Петра (Драгојловића) на Међународном Форуму „Братска Србија – историја и савременост”, одржаном у руском граду Калуги од 11-13. новембра 2006. године, у организацији Руске и Српске Православне Цркве

Увод

Центар Руског географског друштва у Србији већ традиционално реализује бројне пројекте на простору Србије и Руске Федерације, а посебну пажњу поклања развоју едукативних и социјалних програма за студенте, али и друге заинтересоване младе људе из обе државе. У организацији Центра, студенти из Србије су током 2015. боравили у волонтерским камповима на острву Гогланду у Финском заливу и у Јужном Сибиру. Следеће године узвратили су гостопримство руским колегама, студентима и професорима Лењинградског државног универзитета Пушкин на Копаонику, а 2017. године млади из Србије били су на теренској настави у Лењинградској и Псковској области са студентима Универзитета „Пушкин”.

¹ Контакт адреса: ninacegar33@gmail.com

Нина Чегар, Урош Дурлевић, Сава Стевановић, Сергеј Комазец

**ЦЕНТАР РУСКОГ ГЕОГРАФСКОГ
ДРУШТВА У СРБИЈИ**

Током 2018. године, у периоду од 3. до 16. јула, Камп је реализован на простору од Београда, преко Новог Сада са дужим задржавањем у Старој Паланци, на левој обали Дунава, са које је посећена читава његова десна обала, од Смедерева до Ђердапа. Друга фаза кампа је реализована на ширем простору Копаоника, уз обилазак Топлице, Нишавске области, долине Ибра и других локалитета у овом делу Србије.

Трећи летњи српско-руски еколошко-географски камп

Овогодишња посета учесника кампа са простора Руске Федерације започела је обиласком храма Светог Саве, највећег православног храма у Србији. Након обиласка ужег центра града, пут учеснике води у Банатску Паланку у којој се налази прва база („Еколошка станица” Удружења за заштиту Дунава и Саве Републике Србије) Трећег летњег српско-руског еколошко-географског кампа.

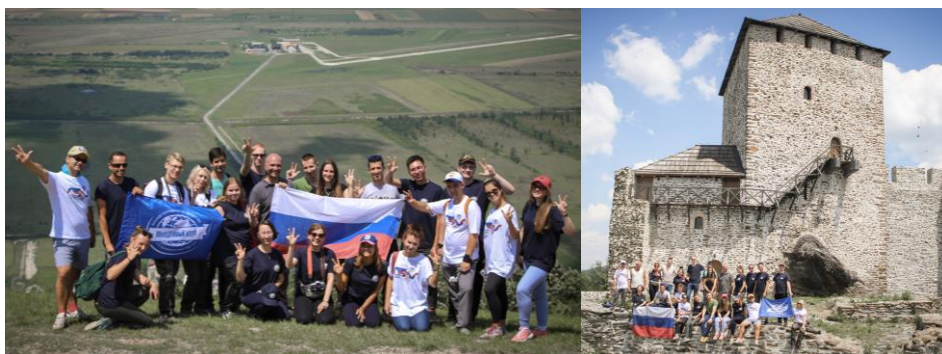

ЗАЈЕДНИЧКА ПУТОВАЊА РУСКИХ И СРПСКИХ ГЕОГРАФА СЕ...

Наредни дан је предвиђен за обилазак Делиблатске пешчаре, највеће континенталне пешчаре у Европи, која је руским колегама била интересантна у геоморфолошком смислу. Посебан утисак тог дана, оставио је поподневни састанак и заједничка вечера са најпознатијим српским редитељем Емиром Кустурицом.

Обилазак Баната се наставља и следећег дана, у једном од најпознатијих градова на овом простору. У Вршцу, учесници Кампа су имали прилику да посете прву српску апотеку, тзв. „Апотеку на степеницама” у којој сазнају детаље о њеној историји. Такође, разгледали су изложбу о геолошкој прошлости, као и експонате најпознатијих врста птица и сисара овог дела Србије. Друга локација која је посећена у овом лепом граду, био је градски музеј „Конкордија” у коме се налазе бројни експонати различите старости: хладна оружја, оруђа и музички инструменти. Ипак, највећи утисак је оставила просторија у којој су изложене слике Паје Јовановића, једног од највећих српских сликара. После лагане шетње кроз град, учесници крећу до куле која се налази на једном од Вршачких брегова и са које се пружа најлепши поглед на читав град. На путу до куле, имали су прилику да уживају у погледу на винограде који су најпознатији у Војводини.

Нина Чегар, Урош Дурлевић, Сава Стевановић, Сергеј Комазец

Касније поподне, у Белој Цркви их је дочекао господин Кастељанов који им је представио Музеј руског кадетског корпуса. Такође, посећена је Руска црква и Руско гробље. Имали су могућност и да упознају господина Браваровића који им је поклатио несвакидашње књиге о јеленима дунавско-карпатског басена. Овај дан употпунило је отварање изложбе „Најлепша земља” у Белој Цркви на којој су приказане импресивне фотографије настале на простору Руске Федерације и говор представника Извршне дирекције РГО-а из Москве и руководиоца Центра Руског географског друштва у Србији.

Четврти дан започиње вожњом скелом преко Дунава до Рама, али је тврђава, због реконструкције, посматрана само споља. На два километра од Великог Градишта, незаобилазно је Сребрно језеро које представља некадашњи речни рукавац Дунава затворен двама бранама. Након језера, учесници кампа су посетили велелепни Голубачки град. Простор је препознатљив и по бројним, написаним и изговореним реченицима, наших познатих књижевника које на сликовит и очигледан начин објашњавају овај предео Србије. Тамо где је „осмех Дунава најшири, пред улазак у теснац који му је између напуклих Карпата изрезао највећу клисуру у Европи, кошава разбија његове таласе о зидине величанствене Голубачке тврђаве”. Са културом старости око 8000 година учесници кампа су се детаљније упознали кроз пројекцију филма о истраживањима славног археолога Драгослава Срејовића на локалитету Лепенски вир у Ђердапској клисури. У комплексу су изложени предмети пронађени на овом месту, а такође и кости које су постављене у специфичан положај приликом сахрањивања. Под утиском лепоте Лепенског вира, учесници кампа крећу према Рајковој пећини, која је многим од њих била прва пећина коју су посетили. Шетња кроз најдуже туристички уређену пећинску стазу у Србији реализована је уз изражајно и занимљиво излагање локалног водича. Утисак који је оставило ово природно добро Мајданпека, рударског центра, интензивирао је одласком до копа бакра у његовој околини.

Током петог дана неповољне временске прилике, захлађење и киша, условили су и промену плана путовања. Прва локација која је посећена овог дана је седиште Нафтне индустрије Србије у Новом Саду, која представља једну од највећих енергетских компанија на простору југоисточне Европе. Потом је обављено панорамско разгледање Новог Сада („Српске Атине”), града на обали Дунава, који ће 2021. године бити европска престоница културе. Учесници кампа пут настављају ка Фрушкој Гори, планини коју научници називају огледалом географске прошлости, док је Срби могу назвати огледалом културне и духовне историје. На обронцима ове планине посећен је манастир Ново Хопово који се налази недалеко од Ирига и представља један од шеснаест манастира на овом простору. Једна

ЗАЈЕДНИЧКА ПУТОВАЊА РУСКИХ И СРПСКИХ ГЕОГРАФА СЕ...

од занимљивости манастира односи се и на боравак Доситеја Обрадовића који се овде замонашио.

Након пет дана проведених на простору Војводине, шестог дана, учесници кампа путују према Копаонику. Незаобилазна на овом путу јесте Смедеревска тврђава која представља највеће средњовековно равничарско утврђење у Европи. Подигнута је са циљем да буде престоница државе и утврђени двор деспота Ђурђа Бранковића. Наредни град који је посећен, учеснике кампа је вратио у време Карађорђевића. Према легенди, на раскрсници београдског, крагујевачког, рудничког и шабачког пута, где су се састајали и коначили многобројни трговачки путници, изникло је и

Нина Чегар, Урош Дурлевић, Сава Стевановић, Сергеј Комазец

разгранало се дрво тополе чији је хлад служио за одмарање. Убрзо је одредишна тачка код тополе прерасла и у назив читаве варошице. Учесници кампа су обишли Храм Светог Ђорђа и маузолеј династије Карађорђевић, подигнутог на самом врху брда Опленец. Посећена је црква у којој су, од стране локалног водича, учесници сазнали да је осликана са више од 40 милиона разнобојних стаклених коцкица које са 15.000 разних нијанси боја осликавају копије фресака из 60 српских средњовековних цркава и манастира. Такође је посећена и кућа краља Петра I. Разгледање локалних природних и културних специфичности наставља се на путу за Александрац. У овом граду пажњу привлачи Завичајни музеј и Музеј виноградарства. У Музеју виноградарства су сакупљени, научно обрађени, публиковани и представљени предмети који сведоче о вековном развоју винарства и виноградарства, како у Жупи, тако и у Србији. Заједно са водичем, учесници кампа обилазе просторије музеја и упознају се са пољанама – сезонским виноградарским насељима која су касније и посетили.

Прво јутро на Копаонику освануло је сунчано и због повољних временских прилика, учесници кампа се упућују према Ђавољој вароши, препознатљивом геоморфолошком феномену. Пре посете овој зони камено-земљаних остењака, обиђена је Селова (будућа акумулација) на реци Топлици. Пут се наставља према Куршумлији и улази се у заштићено подручје, а затим се пешачи до видиковца. Ђавоља варош је јединствена у Србији и врло редак феномен овог типа у свету, јер су њене „куле” знатно веће и постојаније него у европским земљама, па су самим тим најпознатији природни споменик ове врсте у Европи. Након кратке паузе, пут се наставља према Луковској бањи, највишој бањи у Србији. Препознатљива је по изворима минералне воде, нетакнутој природи шумовитог Копаоника и чистом планинском ваздуху. Након ручка, учесници кампа су се поделили у неколико група како би свако по свом избору, активно и организовано, провео слободно време. Једна група се упутила према хотелу Копаоник где је уживала у базенима са термалном водом. Друга група се одлучила за шетњу стазама здравља кроз изванредну природу. Трећа група је посматрала културно-историјске споменике. Одморни, расположени и релаксирани, учесници кампа су се нашли на поподневној кафи у једном од познатих хотела Луковске бање одакле су кренули према Блажеву.

Облачно јулско небо није утицало на промену плана који је обухватио упознавање и комплексно сагледавање географских посебности планине Копаоник. Почетни изазов био је један од највиших водопада Србије, познат под именом Јеловарник. Упознавање са његовом грандиозношћу изискивало је готово сат времена дугу планинарску туру кроз живописну четинарску шуму. Учесници кампа су на путу до водопада имали могућност да виде један од многих потока источних страна Копаоника. У питању је водоток Дубока који представља један од изворишних кракова реке Топлице, највеће леве притоке Нишаве. Ипак, највећи утисак дана за учеснике кампа свакако је био водопад Јеловарник. По настанку је тектонски водопад, спуштен дуж тектонског раседа са три каскаде и укупне висине 71 m. Импазантна висина и скровито место је оно што водопад сврстава у један од бисера ове планине. Како се не би занемарило историјско наслеђе које чува „српски Урал”, учесници кампа су посетили меморијално обележје на Мрамору где се на крају Другог светског рата одиграла једна од највећих битака између четника и партизана. Пут је даље водио према највишим и најатрактивнијим деловима Копаоника. На Равном Копаонику је посећен локалитет Јарам са налазиштем скарнава, а затим су учесници кампа лаганом шетњом дошли до туристички најпосећенијег ски-центра у Србији. Посетили су највише насеље у Србији са многобројним хотелима, жичарама, гондолама и осталом инфраструктуром неопходном за остваривање више облика туризма. Поред скицентра,

Нина Чегар, Урош Дурлевић, Сава Стевановић, Сергеј Комазец

посетили су некадашњи површински коп Суво Рудиште поред Панчићевог врха. На путу до локалитета упознали су се са високо-планинском вегетацијом, као што је клека и боровница, уз посматрање простирања горње границе шума. Простор око Панчићевог врха познат је и по томе што се нашао на удару НАТО бомбардовања када је ракетирана радарска инфраструктура и други објекти. Маузолеј Јосифа Панчића претрпео је извесна оштећења, а читав простор је деминиран 2006. године.

Антропогеографске вредности представљале су циљ обиласка делова општина Брус и Александровац и Града Крушевца. Посета фабрици воде Мајдево, која користи воду из акумулације Ћелије на Расини, омогућила је боље разумевање проблема водоснабдевања Крушевца и околине, као и читавог физичко-хемијског процеса за стварање воде за пиће. Некадашња српска престоница располаже разноврсним културно-историјским знаменитостима, па је прави изазов представљао одабир оних репрезентативних које упечатљиво представљају град. Упознавање града је започело од Народног музеја и његове богате археолошке, историјске и етнографске збирке, са посебним освртом на период српске средњовековне државе и период владавине Св. кнеза Лазара. Као део средњовековног градског комплекса, није се могла заобићи његова задужбина, црква Лазарица. Саграђена је крајем 14. века и представља својеврстан почетак моравског стила сакралног градитељства. Учесницима кампа, гостопримство су указали и челни људи града. У Мозаик сали Скупштине града дочекала их је заменица градоначелника и том приликом изразила топлу добродошлицу, истакла значај српско-руске сарадње и презентовала градске садржаје. Недалеко од Градске куће налази се Споменик косовским јунацима, а о његовој историји учесници кампа су сазнали од градског туристичког водича. Након слободног времена проведеног у Крушевцу, план кампа води учеснике у манастир Дренчу, недалеко од Александровца. Манастирска црква имала је тешку судбину јер је била порушена од стране Турака. Тек у 20. веку појавила се идеја о њеној обнови, а у савременом смислу, представља једно од духовних средишта Жупе. Дан се завршио обиласком виноградарских сезонских насеља, тзв. пољана, а учесници кампа су у једној од кућа, имали прилику да се непосредно упознају са начином живота сезонских радника.

Десети дан је планиран и реализован у Нишу до кога води Јанкова клисура и долина Блаташнице, позната по феномену речне пиратерије. На падинама Великог Јастрепца налази се споменик природе „Пребреза”, палеонтолошко налазиште фосилних остатака кичмењака, које је било незаобилазно на том путу. У Европи и свету је познато, а на Балканском полуострву јединствено, палеонтолошко налазиште са неогеном фауном сисара старости од 14 до 16 милиона година.

ЗАЈЕДНИЧКА ПУТОВАЊА РУСКИХ И СРПСКИХ ГЕОГРАФА СЕ...

Нина Чегар, Урош Дурлевић, Сава Стевановић, Сергеј Комазец

Посета Нишу започела је недалеко од аеродрома, тачније у руско-српском хуманитарном центру. Основне функције Центра су реаговање у ванредним ситуацијама, спречавање елементарних непогода и технолошких хаварија, као и уклањање њихових последица. Учесници Кампа су имали могућност да осете сложеност активности спасилаца у симулираном пожару. Након тога, уследиле су посете симболима града као што је Ћеле-кула, сачињена од лобања српских ратника након битке на Чегру 1809. године и по чему је јединствен споменик на свету. У селу Горњи Адровац посећена је црква Св. Тројице, у народу позната и као Руска црква. Подигнута је на месту где је у српско-турском рату 1876. године као добровољац погинуо руски пуковник Николај Рајевски. Последња дестинација тог дана била је посета манастиру Св. Романа у Ђунису, једног од најстаријих манастира Српске православне цркве. Име је добио по монаху Роману Синаиту који је овде живео и чији се гроб налази у манастиру.

Након пет дана боравка на најпосећенијој планини у Србији, група српских и руских учесника кампа се упутила према престоници. Напуштање Сребрне планине реализовано је постепено, уз пружање могућности да се учесници кампа полако растану са чистим ваздухом, четинарским шумама и пространим малињацима. Наставак пута је усмерен ка западним падинама Копаоника и на 250 метара ниже од полазне тачке, наилази се на зелена врата Копаоника, односно, Јошаничку бању. Она припада групи најтоплијих бања у Србији, чија температура воде извора износи до 80°C. Учесници кампа су застали код споменика Милунки Савић, српске Јованке Орлеанке, хероине и једне од најистакнутијих личности Балканских ратова и Првог светског рата. Наставак пута према главном граду води кроз једну од значајних саобраћајница, како савремене, тако и средњовековне српске државе. Ибарска магистрала је дочарала дух историје свима, а посебно руским учесницима. Позната је као Долина јоргована и упућује на гест краља Уроша I, који је у част супруге Јелене Анжујске посадио јорговане долином реке Ибар.

Све ближе Краљеву, указује се Студеница, један од најлепших српских манастира и задужбина Стефана Немање. Учесници кампа су посетили и манастир Жичу, карактеристичну по црвеној фасади и седам врата (симбол крунисања седам краљева). Пут се преко Рудника наставља према Београду, а дан проведен у њему, Д. Радовић је описао: „Ко је имао среће да се јутрос пробуди у Београду, може сматрати да је за данас довољно постигао у животу.” Посетиоци из Русије су претпоследњег дана боравка у Србији имали ову привилегију.

Следећег дана им је пружена могућност да доживе панораму главног града и његове околине са 205 m високог Авалског торња, удаљеног око 16 km од центра града и врелог јулског асфалта. Споменик Незнаком јуна-

ЗАЈЕДНИЧКА ПУТОВАЊА РУСКИХ И СРПСКИХ ГЕОГРАФА СЕ...

ку, који представља монументално дело Ивана Мештровића изграђен у граниту и габру, им је приближило историју, културу и дух српског народа у периоду након Великог рата. Поподневно освежење и одмор је било резервисано за Аду Циганлију. У вечерњим сатима, једне типичне суботње летње вечери, учесници кампа су прошетали центром града и узаврелим боемским четвртима.

Нина Чегар, Урош Дурлевић, Сава Стевановић, Сергеј Комазец

Током последњег дана боравка, време су провели у пријатном амбијенту Народног музеја и доживели животни пут и достигнућа Николе Тесле, у истоименом музеју. Последњу тачку овогодишњег програма кампа, чинила је посета десној обали Дунава, кули Гардош уз уочавање њених специфичности.

На аеродрому „Никола Тесла” импресионирани утисцима, са сузама у очима, али и осмесима на лицима, српски и руски учесници кампа се привремено растају, али и радују поновном сусрету.

Закључак

Један од најзначајнијих видова сарадње између Руског и Српског географског друштва је и размена студената у оквиру, сада већ традиционалних еколошко-географских кампова. У кампу, који је реализован 2018. године, на простору од Војводине, преко Шумадије, до јужне и југозападне Србије, боравило је преко 40 учесника из обе државе. Учесници кампа су имали могућност обиласка природних локалитета и културно-историјских знаменитости Београда, Новог Сада, Смедерева, Пожаревца, Смедерева, Крушевца, Бруса, Александровца, Ниша, Куршумлије, Рашке, Краљева и многих других градова. Све што је до сада, у краћим или дужим извештајима, чланцима и приказима истакнуто као најважније у вишегодишњој географској руско-српској сарадњи, треба додатно оплемењивати, развијати и унапређивати на свим нивоима, ова два, по много чему два слична народа.

Садржај

Стеван М. Станковић ГРАД БЕОГРАД И ЊЕГОВЕ ОПШТИНЕ	1
Драгутин Тошић КУЛТУРНИ ПЕЈЗАЖ У ГЕОГРАФСКОЈ ПАРАДИГМИ	27
Ивана Ђорђевић ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА СЛОБОДНО ВРЕМЕ УЧЕНИКА	39
Ивана Срејић, Дејана Јовановић Поповић БЕЗБЕДНОСТ ВОДНИХ РЕСУРСА: ОСВРТ НА КОНФЛИКТЕ И КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ	51
Мирољуб А. Милинчић, Волкова Татјана Александровна, Виктор Занозин Валерьевич НАУЧНА РЕВОЛУЦИЈА XVII И XVIII ВЕКА И ЊЕН ЗНАЧАЈ ЗА РАЗВОЈ ГЕОГРАФИЈЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЕКОЛОГИЈЕ	61
Миодраг Радановић АНДСКА (ПЛАНИНСКА) БОЛЕСТ	83
Даница Рашета, Дејана Јовановић Поповић МИГРАЦИЈЕ СТАНОВНИШТВА У КОНТЕКСТУ САВРЕМЕНИХ КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА	95
ПРИКАЗ ГЕОГРАФСКИХ ДОГАЂАЈА И КЊИГА	
Стеван М. Станковић ЗНАМЕНИТА ДЕЛА О КОСОВУ И МЕТОХИЈИ: СИРИНИЋ, СРЕДСКА, ГОРА И ОПОЉЕ, КОСОВСКО ПОМОРАВЉЕ, КАЧАНИК, ДРЕНИЦА И ЛАБ	107
Нина Чегар, Урош Дурлевић, Сава Стевановић, Сергеј Комазец ПУТОВАЊА РУСКИХ И СРПСКИХ ГЕОГРАФА СЕ НАСТАВЉАЈУ	117